

Frikommuneforsøgsordning i Grønland, 2023-2025

Notat

Frikommuneforsøgsordning i Grønland, 2023-2025

– Notat

© VIVE og forfatterne, 2025

e-ISBN: 978-87-7582-533-2

Projekt: 302734

Finansiering: Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigs-anliggender

VIVE

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

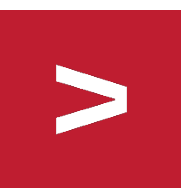
1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE støtter FN's verdensmål og angiver her, hvilket eller hvilke verdensmål der knytter sig til publikationen.

Indholdsfortegnelse

Konklusion	4
1 Indledning	5
1.1 Baggrund for frikommuneforsøg	5
1.2 Frikommuneforsøgsordningen i Grønland	6
1.3 Formål med VIVEs projekt	7
2 Frikommuneforsøg i Grønland	8
2.1 Ansøgninger om frikommuneforsøg	8
2.2 Behandling af ansøgninger om frikommuneforsøg	9
Litteratur	10

Konklusion

VIVEs projekt vedrørende frikommuneforsøgsordningen i Grønland blev igangsat i august 2023 og er afsluttet ultimo 2025. VIVE har i perioden givet fagligt input til Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigs-anliggender (Indenrigsafdelingen) omkring arbejdet med denne forsøgsordning.

Formålet med frikommuneforsøgsordningen i Grønland er at afprøve nye måder at gøre tingene på i den offentlige sektor med henblik på at finde mere effektive løsninger, der kan mindske bureaukratiet og sikre mere kvalitet for pengene og/eller mere tid til kernevelfærden i kommunerne.

Departementet har fået fire ansøgninger fra Kommuneqarfik Sermersooq og en ansøgning fra Kommune Kujalleq.

Ansøgningerne fra Kommuneqarfik Sermersooq omhandlede dispensationsmuligheder fra lovgivning, som ville gøre det muligt:

- at videreudvikle et nuværende IT-system frem for ved lov at overgå til et nyt IT-system
- at give kommunen bedre muligheder for at kunne udnytte arbejdsevnen hos borgere, der modtager førtidspension
- at gøre det muligt at have en mere fleksibel personalenormering i dagtilbud, så det eksempelvis bliver muligt at ansætte andre faggrupper end pædagoger
- at kunne tiltrække flere adventureturister til Østgrønland, som efterspørger autentiske oplevelser (fx oplevelser med den grønlandske madkultur).

Disse ansøgninger om forsøg fra Kommuneqarfik Sermersooq er enten opgivet fra kommunens side eller vurderet som værende mulige, uden at dispensationsmuligheder fra regler har været nødvendige.

Frikommuneansøgningen fra Kommune Kujalleq omhandlede undtagelser fra den gældende folkeskolelov i forhold til at kunne give udfordrede elever et alternativt tilbud på ældstetrinnet i deres folkeskoleforløb. Ansøgningen har ikke ført til et egentligt forsøg under en frikommunelov. Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigsanliggender (Indenrigsafdelingen) har fået udarbejdet et lovforslag, der skal muliggøre, at alle skoler i Grønland kan give udfordrede elever et lignende tilbud.

1 Indledning

1.1 Baggrund for frikommuneforsøg

Den offentlige velfærdssektor i de nordiske lande er under pres for at udvikle og levere velfærds løsninger af høj kvalitet, samtidig med at man oplever problemer med finansiering af velfærden og rekruttering af kernemedarbejdere. Det betyder, at udgifter og krav til offentlig service øges, mens der er begrænset opbakning blandt vælgerne for tilsvarende at øge indtægterne gennem skatteudskrivelse. Det er derfor nødvendigt at finde nye innovative velfærds løsninger, som kan fremme kvalitetsudvikling, og som ikke medfører et øget udgiftspres (Askim, Hjelmar & Pedersen, 2018; Hjelmar, 2024).

Samtidig er der inden for de seneste årtier kommet et større politisk pres i forhold til at modernisere den offentlige sektor gennem en afbureaukratisering. Dette skal ses i lyset af, at antallet af regler har været støt voksende i den offentlige sektor, og det er i stigende grad blevet set som en barriere for nyudvikling af den offentlige service (Jakobsen & Mortensen, 2014).

Som svar på denne generelle velfærdsudfordring blev der i starten af 2010'erne igangsat såkaldte frikommuneforsøg i Danmark. I det følgende ses en oversigt over frikommuneforsøgsordninger i Danmark fra 2012 og frem til i dag (se også Hjelmar & Pedersen, 2025).

Tabel 1.1. Frikommuneforsøgsordninger i Danmark, 2012-24

Forsøgsprogram	År	Antal kommuner	Sektorområder
Frikommuneforsøg I	2012-15	9	Social, sundhed, skole, beskæftigelse, teknik og miljø
Frikommuneforsøg II	2016-20	44	Social, sundhed, ældre, beskæftigelse, bolig, børn og unge
Frikommuneforsøg III: Velfærdsaftaler	2021-24	7	Ældre, skole, dagtilbud

Frikommuneforsøg I blev lanceret under regeringen Helle Thorning-Schmidt (2011-15) med Margrethe Vestager som overordnet ansvarlig minister. Der blev igangsat forsøg i ni kommuner på en lang række forskellige områder. Forsøgsprogrammet gav kommunerne mulighed for at søge om dispensation fra statslige regler for dermed at kunne udvikle nye offentlige indsatser med fokus på øget kvalitet og resourcebesparelser (Hjelmar & Pedersen, 2025).

Frikommuneforsøg II blev igangsat af regeringen Lars Løkke Rasmussen II (2015-16). Der blev igangsat forsøg i 44 kommuner på centrale velfærdsområder. Forsøgsprogrammet gjorde det muligt for kommunerne at søge om lovmæssige undtagelser og gå sammen i kommunenetværk for sammen at udvikle nye velfærdsløsninger, fx bedre sagsbehandling på familieområdet eller en mere helhedsorienteret indsats over for socialt udsatte borgere (Hjelmar & Pedersen, 2025).

Frikommuneforsøg III (Velfærdsaftalerne) blev igangsat af regeringen Mette Frederiksen (2019-22). Der blev igangsat forsøg i syv kommuner på dagtilbuds-, folkeskole- og ældreområdet. I dette forsøgsprogram blev forsøgskommunerne ikke blot fritaget fra enkelte regler, som kommunerne søgte om. I stedet blev de i princippet fritaget for al lovgivning på et specifikt velfærdsområde – dog med undtagelse af "hegnspæle", som man ikke kunne eller ville undtage (grundlovsbestemmelser, EU-lovgivning, retssikkerhedsprincipper m.m.) (Hjelmar m.fl., 2025).

Erfaringerne fra frikommunerne i Danmark viser generelt, at forsøg med fritagelse fra regler og øget lokal selvbestemmelse har ført til en lang række nye lokale innovative løsninger og større lovmæssige ændringer på baggrund af lokale erfaringer (Hjelmar, 2025).

Danmark har fra 2012 været et foregangsland på dette område. I bl.a. de øvrige nordiske lande er der dog også tidligere blevet gennemført frikommuneforsøg (Askim, Hjelmar & Pedersen, 2018).

Endelig bør tilføjes, at frikommuneforsøg i et bredere perspektiv skal ses som en del af en forvaltningsmæssig trend i retning af en mere tillidsbaseret styrings- og ledelsesform, som lægger vægt at skabe et større fagligt råderum for de medarbejdere og lokale ledere, som er tæt på borgerne (Johnsen & Svare, 2024; Hjelmar & Pedersen, 2025).

1.2 Frikommuneforsøgsordningen i Grønland

Inspireret af bl.a. de danske erfaringer med frikommuneforsøg besluttede Selvstyret at lave en frikommuneforsøgsordning i Grønland.

Aktivitet vedrørende frikommuneforsøg blev drøftet mellem Selvstyret og kommunerne i 2020-2021. Det førte ikke til en regulær forsøgsproces, selvom enkelte projektforslag blev indsendt. I 2023 blev frikommuneemnet dog genoptaget med en egentlig ansøgningsrunde primo 2024. I denne ansøgningsrunde havde kommunerne mulighed for at indsende forslag til frikommuneforsøg, hvor det bl.a. skulle fremgå, hvilke specifikke lovmæssige undtagelser, som kommunerne søgte om at få.

Der er ikke formuleret nærmere formelle rammer for forsøget. Det fremgår dog af Indenrigsafdelingens kommunikation med kommunerne om emnet, at der har været et politisk ønske, herunder fra Kommuneqarfik Sermersooq, om at afprøve nye måder at gøre tingene på i den offentlige sektor med henblik på at finde mere effektive løsninger, der – som allerede nævnt – kan mindske bureaukratiet og sikre mere kvalitet for pengene og/eller mere tid til kernevelfærden i kommunerne. Herfra er det en ambition, at erfaringerne fra forsøg løbende kan inspirere til forenkling og forbedring af de statslige regler.

1.3 Formål med VIVEs projekt

Formålet med VIVEs projekt er at give input til arbejdet med frikommuneordningen i Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigs-anliggender (Indenrigsafdelingen).

Dette input har bestået af følgende:

- Input til udformning af frikommuneordningen, herunder input til indhold af ordningen, indkaldelsesbrev m.m.
- Inspiration til muligt indhold i lokale frikommuneforsøg, herunder afholdelse af et fagligt seminar i Grønland med oplæg fra VIVE og deltagelse fra kommuner og administrationen i Selvstyret.
- Fagligt input i forbindelse med vurdering af ansøgninger om frikommuneforsøg.

Inkluderet i VIVEs projekt er, at VIVE i slutningen af projektet udarbejder et statusnotat med en beskrivelse af processen omkring frikommuneforsøget. Dette statusnotat offentliggøres, så der bliver offentlig indsigt i forsøgsordningen, herunder i VIVEs rolle i forsøget.

2 Frikommuneforsøg i Grønland

I dette kapitel beskrives de forskellige ansøgninger om frikommuneforsøg, som Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigsanliggender (Indenrigsafdelingen) har modtaget, og hvordan de forskellige ansøgninger er blevet behandlet.

2.1 Ansøgninger om frikommuneforsøg

Departementet udsendte ved årsskiftet 2023/2024 et indkaldelsesbrev til de fem kommuner i Grønland med opfordring til at indgive ansøgninger om frikommuneforsøg senest marts 2024. De fem kommuner er Kommune Kujalleq, Kommuneqarfik Sermersooq, Qeqqata Kommunia, Kommune Qeqertalik og Avannaata Kommunia.

To kommuner valgte at indsende ansøgninger om frikommuneforsøg. De to kommuner var Kommuneqarfik Sermersooq og Kommune Kujalleq. I det følgende gives en kort beskrivelse af de indsendte ansøgninger.

Kommuneqarfik Sermersooq har indsendt fire ansøgninger om frikommuneforsøg.

I den første ansøgning har kommunen søgt om undtagelser fra paragraffer (§ 32 af Inatsisartutlov om jobsøgningsydelse samt § 41 af Inatsisartutlov om offentlig hjælp), som ifølge kommunen ikke gør det muligt at bevare og videreudvikle et nuværende IT-system frem for ved lov at overgå til et nyt IT-system. Formålet med forsøget er med mindre tilpasninger af det eksisterende IT-system (AX Prisme) at kunne levere en bedre, sikrere og mere effektiv administration af lovgivning end ved et nyt IT-system.

I den anden ansøgning har kommunen søgt om dispensation for ordlyden i revalideringsvejledningen (side 14), så det ifølge kommunen bliver muligt at give bevilning til, at en borger både kan modtage førtidspension og have et fleksjob. Formålet med forsøget er at give kommunen bedre muligheder for at kunne udnytte arbejdsevnen hos borgere, der modtager førtidspension.

I den tredje ansøgning har kommunen søgt om undtagelser fra en paragraf i loven om pædagogisk udviklende tilbud til børn i folkeskolealderen (§ 22 i Inatsisartutlov nr. 16 af 3. december 2012). Formålet med forsøget er at gøre det muligt at have en mere fleksibel personalenormering, så det eksempelvis bliver muligt at ansætte andre faggrupper end pædagoger.

I den fjerde ansøgning har Kommuneqarfik Sermersooq søgt om undtagelser fra paragraffer (Inatsisartutlov nr. 24 af 28. november 2019 om fødevarer § 24, Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 21 af 27. juli 1998 om levnedsmiddelvirksomheder § 1), så det bliver muligt at lave privat kaffemik og hjemmespisning for turister i bosteder (Sermersooq Øst). Formålet med forsøget er at kunne tiltrække flere adventureturer, som efterspørger autentiske oplevelser, herunder oplevelser med den grønlandske madkultur.

Kommune Kujalleq har efter en forberedelse med involvering af konsulentbistand samt VIVE indsendt en ansøgning, hvor kommunen har søgt om undtagelser fra den gældende folkeskolelov i forhold til indførelse af 11. klasse, ændring af timetallet på årgangene samt fleksibilitet i forhold til det samlede antal skoledage i løbet af skoleåret. Formålet med forsøget er, at det vil give skolen mulighed for at give et alternativt tilbud til udfordrede elever på ældstetrinnet i deres folkeskoleforløb. Dette tilbud kunne indeholde arbejds- og jobtræning på en lokal arbejdsplads 3 dage om ugen. De øvrige 2 dage om ugen kunne eleverne møde ind på skolen og modtage undervisning i de lovpligtige fagområder.

2.2 Behandling af ansøgninger om frikommuneforsøg

Efter behandling i Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigsanliggender (Indenrigsafdelingen) har det vist sig, at forsøgene fra Kommuneqarfik Sermersooq enten er opgivet fra kommunens side eller vurderet som værende mulige, uden at dispensationsmuligheder fra regler har været nødvendige.

Frikommuneansøgningen fra Kommune Kujalleq om undtagelser fra den gældende folkeskolelov i forhold til at kunne give udfordrede elever et alternativt tilbud på ældstetrinnet i deres folkeskoleforløb har ikke ført til et egentligt forsøg under en frikommunelov. Departementet for Sociale Anliggender, Familier, Arbejdsmarked og Indenrigsanliggender (Indenrigsafdelingen) har efter bemærkninger fra VIVE samt ved hjælp af en konsulent fået udarbejdet et lovforslag, der skal muliggøre, at alle skoler i Grønland kan give udfordrede elever et lignende tilbud.

Litteratur

- Askim, J., Hjelmar, U. & Pedersen, L.H. (2018). Turning innovation into evidence-based policies: Lessons learned from free commune experiments. *Scandinavian Political Studies*, 41(4): 288-308.
- Hjelmar, U. (2024). *Kommunal frisættelse. Et opgør med bureaukrati og målstyring?* Magtudredningen 2.0.
- Hjelmar, U. & Pedersen, L.B. (2024). *Fem spor i lokal frisættelse – 12 års danske erfaringer*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Hjelmar, U. (2025). Virkninger af frisættelse. Tre år med velfærdsaftaler. I K. Mellon (red.). *Frisættelse. Hvad har vi lært? Og hvad nu?* København: DJØF Forlag, s. 43-54.
- Hjelmar, U., Lindeberg, N.H., Foged, S.K., Nicolajsen, J.S. & Marcussen, E.K. (2025). *Kommunal frisættelse: Virkninger af velfærdsaftalerne på dagtilbuds-, folkeskole- og ældreområdet*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Hjelmar, U. & Pedersen, L.B. (2025). *Et fremadrettet blik på lokal frisættelse – ændringer i styring og ledelse*. København: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Jakobsen, M.L. & Mortensen, P.B. (2014). *Regelstaten: Væksten i danske love og bekendtgørelser 1989-2011*. Djøf Forlag.
- Johnsen, Å. & Svare, H. (red). (2024). *Tillitsreformer og tillitsbaseret styring og ledelse*. Oslo: Fakkbokforlaget.

